

«1922-2022: 100 χρόνια μνήμης Μικρασίας»: Αφιέρωμα στο «ΕΝΟΡΙΑ εν δράσει...»: Εμμανουήλ Βαρβούνης - Λουκάς Χριστοδούλου

/ [Ενορίες](#)

Οι επέτειοι πρέπει να κατατείνουν στο να μην ξεχνούμε, για να μην επαναλάβουμε και στο μέλλον τα ίδια σφάλματα, για να μην επιτρέψουμε και νέες αλησμόνητες πατρίδες, να μην καλύψει η λήθη το μαρτύριο κληρικών και λαϊκών.

Του Σταμάτη Μιχαλακόπουλου / Ι. Ν. Ευαγγελιστρίας Πειραιώς

Εσπερίδα αφιερωμένη στα 100 χρόνια από την Μικρασιατική καταστροφή, πραγματοποιήθηκε την Κυριακή 27 Νοεμβρίου, στο Πνευματικό Κέντρο του Ιερού Ναού Ευαγγελιστρίας Πειραιώς, στο πλαίσιο του προγράμματος «ΕΝΟΡΙΑ εν δράσει...».

Η εκδήλωση διοργανώθηκε σε συνεργασία με τον Σύνδεσμο Επιστημόνων Πειραιώς

(Σ.Ε.Π.) και συμμετείχαν ο κ. Εμμανουήλ Βαρβούνης, Καθηγητής Λαογραφίας, Κοσμήτορας της Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και ο κ. Λουκάς Χριστοδούλου, Ερευνητής, Συγγραφέας, Πρόεδρος του Κέντρου Σπουδής & Ανάδειξης Μικρασιατικού Πολιτισμού του Δήμου Ν. Ιωνίας.

Την εσπερίδα συντόνισε ο κ. Παναγιώτης Χαρατζόπουλος, Φυσικός MSc, MEd, Πρόεδρος του Σ.Ε.Π. Η συνάντηση, μεταδόθηκε από το διαδίκτυο, μέσα από το κανάλι του «ΕΝΟΡΙΑ εν δράσει...» στο YouTube.

Ο κ. **Βαρβούνης** ανέπτυξε το θέμα: *«Η Μικρασιατική καταστροφή του 1922, ως κατάληξη της γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού»*. Όπως σημείωσε χαρακτηριστικά, μιλάμε συχνά για γενοκτονία των Ποντίων και έχει αρχίσει τον τελευταίο καιρό να αναφέρεται και ο όρος γενοκτονία των Θρακών. Με αυστηρούς όρους, δεν υπάρχουν αυτές οι γενοκτονίες, γιατί παρά το ότι έγιναν σφαγές, οι **Πόντιοι** και οι **Θράκες**, δεν είναι γένος. Όταν λοιπόν αναφερόμαστε σε γένος, εννοούμε εκείνο των Ελληνορθοδόξων και περιλαμβάνει όλους τους Ελληνορθόδοξους πληθυσμούς.

Η στόχευση ήταν η εξόντωση όλου του χριστιανικού πληθυσμού. Η γενοκτονία αρχίζει να σχεδιάζεται το 1908 με την άνοδο των Νεοτούρκων, μπαίνει σε εφαρμογή το 1914 με τις πρώτες αιματηρότατες σφαγές και κορυφώνεται το 1922.

Και δεν αφορά μόνο τους Ελληνορθόδοξους, αλλά και άλλους χριστιανικούς πληθυσμούς, όπως τους Αρμένιους και τους Ασσύριους. Μάλιστα, η γενοκτονία των **Ελληνορθοδόξων της Οθωμανικής** αυτοκρατορίας, είχε την κωδική ονομασία *«η εξόντωση του μισητού λιονταριού»*.

Αξιοποιώντας πληροφορίες από προσωπικές μαρτυρίες εκείνης της εποχής, ο κ. **Βαρβούνης** τόνισε ότι ανάμεσα στους μακρούς καταλόγους των θυμάτων του κεμαλικού στρατού και των Τσετών, αναφέρεται: *«Η συστηματική εξολόθρευση ολόκληρων χριστιανικών οικογενειών, βιασμοί, ακρωτηριασμοί και βασανισμοί, άνθρωποι που έμειναν δέσμιοι για ημέρες χωρίς τροφή και νερό δερόμενοι ανηλεώς, παιδιά και βρέφη με τραύματα από μαχαίρια και ξιφολόγχες, άνθρωποι κατακρεουργημένοι και κατατεμαχισμένοι».*

Η αγριότητα της γενοκτονίας φαίνεται και από τους αριθμούς των σφαγιασθέντων και όλα αυτά δεν ήταν έργο μόνο ατάκτων ανταρτών και του κεμαλικού στρατού, αλλά στην γενοκτονία των Ελληνορθοδόξων της **Μ. Ασίας** συμμετείχε μεγάλο μέρος και του απλού τουρκικού λαού. Στην γενοκτονία αυτή και στα εγκλήματα που ακολούθησαν, συνέχισε ο κ. Βαρβούνης οδήγησε μία συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία. Ο **Ελληνισμός της Μ. Ασίας** που υπέφερε τα πάνδεινα ήδη από την

πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα, βρέθηκε στην δίνη της σύγκρουσης απρόσωπων διεθνών συμφερόντων και συνεθλίβη στις μυλόπετρες της διεθνούς πολιτικής, αλλά και του ελληνικού εσωτερικού διχασμού.

Ως αποτέλεσμα οι **Μικρασιάτες Έλληνες** σφαγιάστηκαν, βασανίστηκαν και εκπατρίστηκαν, έχοντας επικεφαλής τους μαρτυρικούς Ιεράρχες τους, όπως πάντα συμβαίνει με το γένος μας που σε όλες τις μεγάλες στιγμές του, έχει οδηγό, απαντοχή και στήριγμα την **Ορθόδοξη Εκκλησία**.

*«Μαζί με τους ποιμένες τους, εκατοντάδες χιλιάδες λαϊκοί μάρτυρες σφαγιάστηκαν στο βωμό του μίσους και της μισαλλοδοξίας. Εκδιώχθηκε ουσιαστικά ο χριστιανικός πληθυσμός της Μ. Ασίας, διαδικασία που ολοκληρώθηκε με την **Συνθήκη της Λωζάνης** και την ανταλλαγή των πληθυσμών.»*

Και όμως, επεσήμανε, το μικρασιατικό πνεύμα δεν έσβησε, οι πρόσφυγες και απόγονοι τους ρίζωσαν στην Ελλάδα, θεράπευσαν τις σωματικές και ψυχικές πληγές τους και μεγαλούργησαν ξανά. Μεγάλο μέρος της μεταπολεμικής προόδου της χώρας μας, στον οικονομικό, πνευματικό και καλλιτεχνικό τομέα, οφείλεται στους Μικρασιάτες και την δράση τους.

Αναδημιούργησαν ακόμη και βασικά θρησκευτικά τους σεβάσματα, έχτισαν ναούς και μονές, έφεραν στην Ελλάδα τα βασικά θρησκευτικά τους παλλάδια, και δεν ξέχασαν ποτέ την γη των προγόνων τους, την οποία πλέον επισκέπτονται προσκυνηματικά.

Όπως αναφέρεται σε επιστολή του αγίου ιερομάρτυρα **Χρυσοστόμου Σμύρνης** το 1918, από το 1914 είχαν σωρευθεί στο γένος δεινά, όσα δεν είχε επιφέρει η δουλεία τεσσάρων και πλέον αιώνων. Μάλιστα ο άγιος σημείωνε, ότι από τους 400.000 Έλληνες των ενδοτέρων της **Μ. Ασίας**, ήταν ζήτημα αν επιζούσαν εκείνη τη χρονιά οι 100.000. Από δε, τους στρατολογημένους Έλληνες στα τάγματα εργασίας, μόλις το ένα δέκατο είχε επιβιώσει.

Αυτά όλα δείχνουν ότι η απόβαση του ελληνικού στρατού στη γη της **Ιωνίας** και η διεκδίκηση αυτής της απόβασης από την τότε ελληνική κυβέρνηση, δεν είχε κατακτητικό και ιμπεριαλιστικό χαρακτήρα, αλλά αποτελούσε προσπάθεια σωτηρίας των ομογενών, που είχαν γνωρίσει την βαρβαρότητα των Τούρκων, χωρίς να προστατεύονται τα στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα τους από τις μεγάλες δυνάμεις.

Και πριν ολοκληρώσει την παρουσίαση του, ο κ. **Βαρβούνης** παρατήρησε: «Την μικρασιατική καταστροφή την τιμάμε όταν μνημονεύουμε τα θύματα, αλλά κυρίως όταν βγάζουμε συμπεράσματα και διδάγματα από αυτά που συνέβησαν, για το μέλλον. Οι επέτειοι πρέπει να κατατείνουν στο να μην ξεχνούμε, για να μην επαναλάβουμε και στο μέλλον τα ίδια σφάλματα, για να μην επιτρέψουμε και νέες

αλησμόνητες πατρίδες, να μην καλύψει η λήθη το μαρτύριο κληρικών και λαϊκών. Το κυριότερο δε, να μην απαλειφθούν όλα αυτά από την διδασκαλία της ιστορίας στα σχολεία, στο όνομα μίας δήθεν κοσμοπολίτικης συμφιλίωσης των λαών, η οποία αν δεν εδράζεται στο σίγουρο έδαφος της ιστορικής γνώσης, θα αποβεί μοιραίο όχημα για νέες επώδυνες εθνικές περιπέτειες.»

Στη συνέχεια ο κ. **Χριστοδούλου** μίλησε στην εσπερίδα με θέμα: «*Η Εκκλησία και ο κλήρος στις Αλησμόνητες και στις νέες Πατρίδες*». Όπως εξήγησε, η γεωγραφική περιοχή που αποκαλούμε σήμερα Αλησμόνητες Πατρίδες, είναι μία περιοχή στα σημερινά περίπου όρια της Τουρκίας, όπου ζούσαν διασκορπισμένοι σε 2.300 κοινότητες, 2.500.000 Ορθόδοξοι χριστιανοί.

Είχαν εγκατασταθεί σταδιακά μαζί με άλλους λαούς, γράφοντας μια λαμπρά ιστορία πολιτισμού για 3.000 χρόνια, φτάνοντας στο 1922, όπου όλα αυτά χάθηκαν αλλά δεν λησμονήθηκαν.

«Μετά την πτώση της Κωνσταντινουπόλεως το 1453 και την υποδούλωση των Ελλήνων στους Οθωμανούς, η **Εκκλησία** αρχίζει να έχει και διοικητικό ρόλο, πέρα από τα καθαρώς θρησκευτικά της καθήκοντα. Και όταν αναφερόμαστε στην

Εκκλησία, εννοούμε το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως και τον εκάστοτε Πατριάρχη με τους επιτελείς του. Έτσι, από το 1453 μέχρι το 1922, στην Μ. Ασία και γενικότερα στην Ανατολή, συμπεριλαμβανομένου του Πόντου και της Α. Θράκης, κύριο ηγετικό διοικητικό ρόλο στην εκπροσώπηση του Ελληνισμού, είχε το Πατριαρχείο με τις μητροπόλεις του.»

Η περίοδος μεταξύ του 15ου και 17ου αιώνα, όπως παρατήρησε ο κ. Χριστοδούλου, συγκαταλέγεται στις πιο σκοτεινές στην ιστορία του Μικρασιατικού Ελληνισμού, με συνεχείς διωγμούς από τους Οθωμανούς που επιδίωκαν τον εξισλαμισμό των χριστιανικών πληθυσμών, ενώ το Πατριαρχείο μέσω των μητροπολιτών προσπαθεί να αμυνθεί. Λίγο αργότερα, όταν ξεσπά η επανάσταση του 1821, το **Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως** δέχεται ανηλεή χτυπήματα. Συλλαμβάνεται και απαγχονίζεται ο Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄, ενώ επιφανείς κληρικοί και πλούσιοι επιχειρηματίες, διωκόμενοι και μη, προσπαθούν να βοηθήσουν με κάθε τρόπο τον υπόδουλο ελληνισμό.

«Ο απαγχονισμός του Πατριάρχη είναι μία προειδοποίηση προς τις χριστιανικές κοινότητες, ότι σας τιμωρούμε όχι τον θρησκευτικό ηγέτη, αλλά συγχρόνως και τον εθνάρχη σας και γι' αυτό θα πρέπει να σταματήσετε τις οποιεσδήποτε επαναστατικές κινήσεις, γιατί ο πέλεκυς θα είναι βαρύς.»

Οι ελληνορθόδοξες κοινότητες, παρά τις διαφορές τους, φαίνεται ότι στον 19ο αιώνα συγκροτούν ένα ενιαίο σύνολο και, θεσμικά τουλάχιστον, ομοιογενές σύνολο, το μιλλέτ των Ρωμιών, το οποίο συνιστά και το πλαίσιο νομιμοποίησης για την ένταξη των κοινοτήτων, κατ' αρχήν στην οθωμανική κοινωνία και στη συνέχεια για την ενσωμάτωση τους στο οθωμανικό κράτος.

Σταδιακά η οθωμανική αυτοκρατορία, μη μπορώντας ουσιαστικά να ενσωματώσει τους μη μουσουλμανικούς πληθυσμούς με την παραδοσιακή στρατιωτική δομή, υποχρεώνεται να θεσμοθετήσει τη διάκριση σε εθνοθρησκευτικά σύνολα, μιλλέτ, με προφανή στόχο την αποτελεσματικότερη λειτουργία της οθωμανικής κρατικής μηχανής.

Έτσι, μέσα από θρησκευτικούς θεσμούς, επιτυγχάνει να διοικεί απρόσκοπτα το οθωμανικό κράτος, αλλά και οι Ελληνορθόδοξοι νομιμοποιούνται να συμμετέχουν στους οθωμανικούς θεσμούς και συγχρόνως νομιμοποιούν την οθωμανική εξουσία.

«Η Ορθοδοξία στις Αλησμόνητες Πατρίδες επιτέλεσε μέγα εθνικό έργο. Από τους Πατριάρχες, τους Μητροπολίτες, τους Επισκόπους, μέχρι και τον τελευταίο Ιερέα, βοήθησαν τους απλούς χριστιανούς να κρατήσουν τα ήθη και τα έθιμα τους, την θρησκεία τους, να τονώσουν το ηθικό τους στις δύσκολες στιγμές, ενώ βοήθησαν στη δημιουργία σχολείων και εκπαιδευτηρίων, συμμετείχαν στην μόρφωση των παιδιών και ήταν πάντα δίπλα στους αγώνες του ελληνισμού.»

Η Εκκλησία, όπως τόνισε ο κ. Χριστοδούλου, είχε και παρουσία στην αυτοδιοίκηση, όπου ο Πατριάρχης εκπροσωπούσε τους Ορθόδοξους, και στις μεγάλες πόλεις οι Μητροπολίτες και στις κοινότητες οι Ιερείς είχαν καθοριστικό ρόλο στις σχέσεις μεταξύ Οθωμανών και Χριστιανών, Ελλήνων και Τούρκων. Φτάνοντας στο πρώτο τέταρτο του 20ου αιώνα, πριν και μετά την απόβαση του ελληνικού στρατού στην Σμύρνη, δύο Μητροπολίτες φέρουν το βάρος της τόνωσης του ελληνικού φρονήματος στα κατεχόμενα ελληνικά εδάφη της Μακεδονίας και στις Αλησμόνητες Πατρίδες.

Ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος, που ξεκινάει τον αγώνα του ως **Μητροπολίτης Δράμας** διωκόμενος συνεχώς και μετακινούμενος, και ο Μητροπολίτης Τραπεζούντας και αργότερα Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρύσανθος, που αποζητά επιτακτικά την ανεξαρτησία ή την ενσωμάτωση του Πόντου στην μητέρα Ελλάδα. Η Εκκλησία είχε την περίοδο αυτή τους μάρτυρες της, οι οποίοι πιστοί στην Ορθοδοξία και την πατρίδα, έδωσαν ακόμα και την ζωή τους στα εθνικά ιδανικά. «Όπως ο άγιος εθνοϊερομάρτυρας Χρυσόστομος Σμύρνης, που υπηρέτησε με αφοσίωση και αυταπάρνηση την Εκκλησία και το γένος και παρέμεινε μέχρι τέλους στον τόπο του καθήκοντος, γνωρίζοντας έναν φρικτό θάνατο από τον μαινόμενο τουρκικό όχλο.

Ακόμη, οι **Μητροπολίτες Ικονίου Προκόπιος, Μοσχονησίων Αμβρόσιος και Κυδωνιών Γρηγόριος**, οι μάρτυρες του ποντιακού αγώνα **Επίσκοπος Ζήλων Ευθύμιος** και Αρχιμανδρίτης **Πλάτωνας Αϊβαζίδης** και οι 347 κληρικοί της επαρχίας Αϊδινίου. Κατ' εκτίμηση, πεντακόσιοι και πλέον κληρικοί μαρτύρησαν για την πίστη και την πατρίδα τους, στην αιματοβαμμένη γη της Μικρασίας και του Πόντου.»

Πολλοί κληρικοί, όπως σημείωσε ο κ. Χριστοδούλου, διακρίθηκαν τις σκληρές ώρες του ξεριζωμού, εμψυχώνοντας το ποίμνιο τους στις δύσκολες στιγμές. Και οι πρόσφυγες, φεύγοντας από τις πατρογονικές τους εστίες, έφεραν μαζί τους στους προσφυγικούς καταυλισμούς, ιερά κειμήλια, σκεύη και ιερά λείψανα αγίων.

Και μεταξύ άλλων τόνισε, ολοκληρώνοντας: *«Εκατό χρόνια μετά, πολιτεία και Εκκλησία, είμαστε εδώ, όρθιοι, ζωντανοί και αισιόδοξοι. Εκατό χρόνια μετά τιμάμε τους νεκρούς μας, ξαναδιαβάζουμε την ιστορία και τον πολιτισμό τους και αποδίδουμε φόρο τιμής στις γενιές των απογόνων των Μικρασιατών.»*